

bornok, majd tisztázták hol lakik, s megígérték neki, hogy majd ha hazajövök, tüstént elmegyek hozzá és megbeszéljük a dolgot. Megtörtént. Elmentem hozzá, s az udvarán parkoló autókából és a katonasofőrökből gyorsan kiderült, hogy valóban tábornok. Megittunk vagy három teát (mert Irakban ez a társalgás itala, amit féldecis poharakból isznak erősen cukrozva, de így is erősebb, mint a mi kávénk), hosszasan elbeszélgettünk, s kiderült, hogy egysége a déli fronton harcol, fivére pedig a prágai iraki nagykövetségen katonai attasé! Tehát majdnem rokonok lettünk, kárát pedig helyre hoztuk.

Az ország északkeleti hegyvidékének kurd és asszír, meg káldeus lakói öltözete különbözik az síkságot és pusztákat lakó arabokétól. A kurd nők hosszú, földig érő szoknya-ruhát, az felett pedig blúzt viselnek. Szeretik az élénk színeket, főleg a blúzuk gazdagon díszített. A kurd férfiak nagyon bő, buggyos nadrágot hordanak, melyet a boka táján, a saru, vagy a papucs fölött összekötnek. A derekukat ingüikkel, vagy blúzukkal együtt széles, kendőszerű övvel kötik össze. Hétköznapi alkalmakkor az öv-kendő el is maradhat, s az inget, vagy a blúzt egyszerűen a nadrágba tűrik. Fejükön turbánszerű fejfedőt hordanak.

Az asszír, vagy káldeus nőknek gazdagon hímzett szoknya-ruhájuk van, amely úgy fél lábszárig ér. A ruha felső részének nagyon díszes hímzése van. Fejükön ugyancsak gazdagon díszített koronászerű fejfedőt viselnek. Az asszír férfiak viselete testhez álló blúzszerű kabát és kényelmes, de nem bő, a lábszárnál szűkülő nadrág és bocskor, vagy saru. A férfiak ruhája is gazdagon hímzett. Derékukon a ruhától eltérő színű kendőszerű övet viselnek. Fejükön magas, fent szűkülő sisakos sapka, melynél toll, árvalányhaj és szalag van.

Hornyák Enikő:

Kinek szól Pál bizonyágtétele az Areopagoszon?

Abstract:

To whom Paul, the Apostle addressed his testimony on the Areopagus?

In this study I would like to study one particular aspect of Luke's second book, The book of Acts. His second book deals with the life events of the church, starting from the ascension of Jesus Christ and it comes to an end by the works of the apostle Paul in Rome, as they were summarized in Luke's accounts of the event of the Early church. His work can be seen as the earliest collection of the Christian sermons, which make up about one third of the book. I will be examining Paul's Areopagus speech in Athens.

Keywords: speeches, Paul the Apostle, Areopagus, Athens, deities, Acts

Lukács kétkötetes művének második kötetével kívánok foglalkozni tanulmányomban. Az Apostolok Cselekedeteinek jellegzetessége, hogy egy új irodalmi műfajt alkalmazva, Jézus halála és feltámadása utáni kort ismerteti az olvasóval.¹ A mennybemenetel volt a vízválasztó, amely különbséget tett Jézus Krisztus szolgálatának két része, földi és mennyi szolgálat között. Még életében határozott ígéretet tett arra, hogy továbbra is az övével lesz és a megkezdett szolgálatot folytatni fogja a Szentlélek által.² Ennek megfelelően a könyv Krisztus mennybemenetelével kezdődik, majd a felső szobában összegyűlt tanítványi csoporttól elindulva nyomon követi, hogyan áradt ki a Szentlélek elsőként a tanítványokra, majd Jeruzsálemben, el egészen az addig ismert világ végső határáig (ApCsel 1,8). A könyv második felének főszereplője Pál. Az ő utazásain keresztül nyerhetünk betekintést abba a folyamatba, aminek következtében alig néhány évtized alatt Krisztus evangéliuma ismertté vált az egész Római Birodalom-

¹ Joachim Gnllka: Az Újszövetség teológiája, 178. old.

² John Stott: Az apostolok cselekedetei, 33. old.

ban. Lukács írását teljes joggal tekinthetjük egy történeti műként megfogalmazott hitvallásnak.³

Az apostolok utazásait követve nem csupán különféle tájakat járhat be az olvasó, de mindeközben történelmi személyekkel, ezek munkájával, életük nehézségeivel is megismerkedhet. Lukács műve mégsem pusztán kalandregény, valójában Jézus és egyháza viszonyát mutatja be a misszió keresztül.⁴ Ha úgy tetszik, ez az olvasó számára is egy utazás, aminek nem szakad vége a könyv befejező verseivel, hiszen tovább folytatódik a jelenben. Mi is tagjaivá válunk Isten eszkatológikus népének,⁵ küldetésünk egybefonódik eleink feladatával és legalább ugyanannyi kudarcot kell nekünk is elviselni ezenközben, mint nekik kellett, még ha életünk nem is kerül veszélybe, hirdetve Krisztus örömhírét.

Tanulmányomban elsőként néhány általános megjegyzést szeretnék tenni az Apostolok Cselekedeteiben megjelenő beszédekről, majd Athénról szólok Pál korában, illetve arról a közegekről, ami a görög kultúra fővárosában várta az apostolt, végül magát az itt elmondott beszédet vizsgálom meg és értelmezem.

1. A beszédek feladata az Apostolok cselekedeteiben

A könyv 20-30%-át kitevő beszédek eredete vitatott, hiszen egyfelől az elmondásuk alatt, illetve után vélhetően nem jegyezték fel azokat. Másfelől, mostani formájuk terjedelme is azt valószínűsíti, hogy későbbi alkotások. Sok kutató véli úgy, hogy Lukács sajátkezűsége főleg ezekben a beszédekben érhető tetten.⁶ A beszédek közös stílusjegyeket hordoznak, ami akkor válik különösen szembeütővé, ha összevetjük azokat a könyv többi leírást tartalmazó részével. Megalapozottnak tűnik tehát azt feltételeznünk, hogy ezek nem eredeti beszédei a szereplőknek, hanem Lukács teológiájának kifejtései a mindenkori

³ D. A. Carson és Douglas J. Moo: Bevezetés az Újszövetségbe, 319-320. old.

⁴ David J., Bosch: Paradigmaváltások a misszió teológiájában, 80. old.

⁵ Marshall Luke: Historian and Theologian, ua.: Acts, 20-21. old.

⁶ Ld. Carl R.: Holladay-Critical INTRODUCTION to the NEW TESTAMENT Abingdon Press, Nashville, 332. old.

olvasó számára.⁷ Ebből arra következtethetünk, hogy Lukács a thuküdidészi modellt követte, amikor olyan gondolatokat társított szereplőikhez, amelyek szerinte a leginkább illettek az adott alkalomhoz,⁸ és a beszédek nem is annyira a történetbeli hallgatóságnak, mint inkább a mindenkori olvasóhoz szólnak.

Természetesen, ezzel ellentétes véleményekkel is találkozhatunk. Így vannak, akik megjegyzik, hogy Thuküdidész csak akkor nem idézte pontosan a történeteket, ha nem volt információja róla. Ilyenkor viszont nagyon szabadon és sokkal bátrabban talált ki beszédeket, mint kortársai. Lukácsot tehát semmiképpen sem lehet egy kalap alá venni Thuküdidésszel, mert habár Lukács is saját szavaival fogalmazta meg a hallottakat, de mindemellett nagyon is törekedett a pontosságra. Az üzenete és az összefoglalása így pontosan közvetíti az eredeti mondanivalót, hiszen egyik esetben sem bizonyítható, hogy a beszédek teológiája távol állna az adott helyzettől. Lukács tehát hű maradt az általa felhasznált forrásokhoz, mind az evangélium írásánál, mint az Apostolok Cselekedeteiben.⁹ A Pál személyéhez köthető beszédeket három fő csoportra oszthatjuk: hittérítő beszédek a pogányok vagy zsidók előtt, védőbeszéd Pál bírósági tárgyalásán, valamint a 20. fejezetben található búcsúbeszéd. A legtöbb beszéd alkalmat ad a szerzőnek arra is, hogy az események értelmét is feltárja.¹⁰

2. Pál hallgatósága Athénban

Athén már Kr. e. 5. századtól a legkiválóbb városállamnak számított, így nem volt ember, aki ne hallott volna Görögország dicső múltú városáról. Mindazonáltal a város múltja dicsőbb volt, mint jelene Pál érkezésekor. Számos író, színész és különösen sok filozófus öregbítette a *polis* hírét itt tevékenykedtek filozófia atyjai: Szókratész, Platón és Arisztotelész és még ekkor is messze földön ismertté tette kulturális sokszínűsége és a továbbra is aktívan működő filozófiai iskolák szín-

⁷ Vö. Joachim Gnlika: Az Újszövetség teológiája, 179. old.

⁸ D. A. Carson és Douglas J. Moo: Bevezetés az Újszövetségbe, 318. old.

⁹ Colin J. Hemer: Book of Acts, Eisenbrauns; Reprint edition

¹⁰ SZEGEDI Kommentár Újszövetség, Az apostolok cselekedetei

vonala.¹¹ Pál a második missziója során, feltehetően Kr. u. 49-ben látogatott el az egyedülálló történelmi városba és bizonyosan lenyűgözték a híres épületek.¹² az Akropolisz híres templomait mind újjáépítették, különlegesen büszkéek voltak a Parthenonra, Erectheumra és Athéné istennő templomára.

Mindazonáltal Pál nem csak a szépet, a jót és a vonzót látta meg ebben a világvárosban. Miközben a Macedóniából érkező Timóteusra és Szilászra várt, bejárta az utcákat és tereket – Lukács első benyomásait több szempontból tárja olvasói elé:¹³ „Miközben Pál Athénban várta őket, háborgott a lelke, mert látta, hogy a város tele van bálványokkal” (ApCsel 17,16). Pál művelt ember lévén sorra látogathatta volna a város csodás épületeit, annak kulturális eseményeit, de csak egyszerű turistaként is elidőzhetett volna a városban. Ő azonban az ott uralkodó szellemi sötétségre lett elsősorban figyelmes. A kultuszok sokszínűsége jól érzékelteti, hogy, több kultusz volt önmagában Athénban, mint az ország többi részén együttvéve. Észrevette az ott folyó bálványimádást. A templomok, szentélyek szépsége páratlan volt, és ezeket a műalkotásokat bizonyára Pál is elismerhette volna, de ő nem erre fókuszált. Ő észrevette az e mögött meghúzódó ürességet, az itt lakók tehetségüket a bálványimádásra pazarolták, szégyent hozva ezzel az egy igaz Isten nevére.¹⁴ Ismerve Pál temperamentumos természetét és olthatatlan vágyát hirdetni Krisztus evangéliumát, nem csodálkozhatunk rajta, ha ezt látva azonnal munkába kezd és beleveti magát a szolgálatba (ApCsel 17,17k).

Párhuzamosan két területen kezdte meg munkáját: a zsinagógában a zsidókkal és az istenfélő görögökkel, a város piacterén, a főterén pedig a filozófusokkal, pogány gondolkodókkal találkozott.¹⁵ Mivel ekkoriban még az evangélium üzenete maga is kialakulóban volt, formálódott, ezért nem tudta *in medias res* felépíteni mondanivalóját.

¹¹ Vö. Paul Lawrence-Bibliai kézikönyv, 154. old.

¹² Merrill C. Tenney: Újszövetségi bevezető, 329. old.

¹³ John Stott: Az apostolok cselekedetei, 306. old.

¹⁴ Vö. John Stott: Az apostolok cselekedetei, 309. old.

¹⁵ kommentár: <http://mek.niif.hu/00100/00188/html/5apcsel.htm#PÁL%20MÁSODIK%20MISSZIÓS%20ÚTJA>

Az egy Istenről szóló biztonyságtételel kellett kezdenie igehirdetését, hiszen ez nem csupán a zsidóság számára volt ismert, hanem a politeizmusban is megjelent a különféle filozófiai iskolák tanításában.¹⁶ Különösképp az epikureusok és sztoikusok gyakoroltak nagy hatást a közgondolkodásra, akikkel az apostol is vitatkozni kényszerült (ApCsel 17,18). Noha Pál egyforma könnyedséggel beszél a laikus embereknek éppen úgy, mint a zsinagógák Őszövetséget ismerő közösségének Krisztusról, mégis újszerű kihívás, ugyanakkor nagyszerű lehetőséget is kapott Pál, mikor a világhírű Areopagoszon – Athén legfelsőbb tanácsa előtt hirdethette Isten igéjét.¹⁷ Az itt elmondott beszéd hasonlított azon filozófusok beszédéhez, akik mindenkiel szóba álltak, mindenkiel vitába elegyedtek, aki odajött hozzájuk.¹⁸ Pált vitapartnerei „*spermalogos*”-nak nevezték, ami vélhetően egyfajta athéni szleng lehetett, szó szerint „magszedetőt” jelent, de a mada- rak mellett alacsonyabb sorsú emberekre, koldusokra, csavargókra is használták ezt a kifejezést. Mások valamiféle új istenségre gondoltak a hallottak alapján, hiszen „Jézust, és a feltámadást” hirdeti nekik.¹⁹

Pál tehát lehetőséget kap, hogy Athén legfelsőbb tanácsa előtt tegyen biztonyságot. Hallgatóságának pontos összetételét nyilván nem áll módunkban meghatározni, de arra vállalkozhatunk, hogy bemutassuk, milyen gondolatokkal hallgathatták a város filozófiai iskolázott polgárai az apostolt. Gondolkodásuk alapkőveit az a sokszínű filozófiai háttér adta, amiről messze földön híres volt Athén. A filozófia célja, hogy megpróbálja rendszerbe foglalni az ismereteket és mindezt összekapcsolni az emberi tapasztalattal. A valóság „*alap-principiumát*” keresi, melyet az újabb korokban abszolútumnak neveznek. Az *abszolútum* egybeeshet a vallásban tisztelt Istennel, de ez nem szükségszerű. A vallásban tisztelt Istennel az embernek lehet személyes megtapasztalása, a filozófiai abszolútuma azonban nem feltétlen rendelkezik ilyen tulajdonságokkal. A különféle filozófiai iskolák elfo-

¹⁶ Rudolf Bultmann: Az Újszövetség teológiája, 69. old.

¹⁷ John Stott: Az apostolok cselekedetei, 308-310. old.

¹⁸ kommentár: <http://mek.niif.hu/00100/00188/html/5apcsel.htm#PÁL%20MÁSODIK%20MISSZIÓS%20ÚTJA>

¹⁹ John Stott: Az apostolok cselekedetei, 314. old.

gadták valamiféle erő létezését, de természetesen ez alól is van kivétel, hiszen az ún. materialisták ebben is kételkedtek.²⁰ Mindazonáltal a hallgatóság többségénél feltételezte, hogy az emberfeletti hatalom egy kapcsolódási pont lehet megértetni velük evangéliuma lényegét.

Hasonlóan kapcsolódási pontként szolgálhatott a rend feltételezése a világban. A görög természetfilozófusoknál az ember egy világrendben él. Ugyanakkor ennek megismerése az ember által már kételkedésre adott okot a szofistáknál. Kételkedtek a felől, hogy vajon megismerhetik-e az igazságot. Vajon nem relatív és szubjektív minden? Velük szemben először Szókratész emeli fel a szavát, felismerve a lelkiismeret jelentőségét, amely főleg erkölcsi vonatkozásban az egyetemes igazsághoz igazodik. Platón pedig az ember szellemiséget a tiszta fogalmak világához kapcsolja.²¹ Ahogy látni fogjuk, a különböző filozófiai iskolák számos ponton hasonlóan vélekedtek a világról és ezen belül az emberről, mindazonáltal nem találunk egyetlen olyan irányzatot sem, amelynek ne lett volna meglepő Pál bizonyosságtétele.

- *platonizmus* – ez egy filozófiai irányzat összefoglaló neve, amely Platón elméletére vezethető vissza.²² E szerint csak az eszmének van valódi léte, ami elkerülhetetlenül feszültséghez vezet az ember életében, hiszen az ember célja, hogy a nem valódi világból a valódiba meneküljön.²³ Arisztotelész szerint Platón ideaelmélete matematikai alapokon nyugszik, az ideákat pedig a számokkal azonosítja.²⁴ Habár Platón kifejezetten nem állítja, hogy az ideák azonosak lennének az Istennel, mivel tökéletesek, az idea-világ csúcán mégiscsak az isteni-idea áll.²⁵ Ezt a gondolatot a platonizmus gondolkodását magukéva tevő keresztények is továbbvezették: hittek Isten jelenvalóságában a világban, de közben hangsúlyozták transzcendenciáját is. A lé-

lek és a test kapcsolatáról dualisztikus elképzelésük volt, melyben a szellemet felsőbbrendűnek fogadták el.²⁶ Az ember méltósága a szellemiségben van, így az anyagság és a testiség nem kaphat pozitív értékelést. Ez alapján a testet a lélek börtönének tartja, így az anyagítól való megszabadulás által lesz a lélek egyre szabadabb. A szellem tehát az értelem, a „*nousz*”, ez a fajta spiritualizmus valójában egy intellektualista emberképet hordoz magában.²⁷ Platón rendszerében az idetan vezet el Istenhez. Isten a feltétlen jóság, így minden jónak az oka. Isten áll minden változás, így az idő fölött is.²⁸

- *epikureusok* – a „*kert filozófusainak*” is nevezték őket. Szűkebb értelemben Epikurosz (Kr.e.341-270) alapította meg ezt az irányzatot, aki materialista és ateista volt. Tagadta, hogy az istenek beavatkoznának a világ rendjébe, és abból indul ki, hogy a mozgás belső forrásból fakad. Az epikureizmusban úgy gondolták, hogy Isten távol áll az embertől, az élet véletlen folytán, az atomok véletlen találkozásával keletkezett. Epikurosz a megismerés alapjának az érzékelést tekinti, ami alapvetően igaz megállapításokhoz vezet el a szemlélődőt, tévedni csak akkor fog, ha az érzeteket félreértelmezi. Azt vallja, hogy a lélek anyagi, halandó természetű, és harcol a tudatlanság és a babonák ellen, melyeket a haláltól és istentől való rettegés szül.²⁹ A gyönyör keresése központi helyet foglal el tanításában: az életet élvezni kell mindenféle negatívum nélkül,³⁰ ezek tartós megélését szorgalmazza, tehát nem csak pillanatnyi örömeket hajszol. A legfőbb erény, hogy az ember megismerje, mi az igazi és mi a hamis gyönyör. Epikurosz jelszava: „Élj visszavonultan!”³¹ A jót a baráti társaság által felpezsdített élettel és az örömmel azonosítja, a fájdalom ennek hiányával.³²

²⁰ Merrill C. Tenney: Újszövetségi bevezető, ld. továbbá Bolberitz Pál: A keresztényen bölcsélet alapjai, 85. old.

²¹ Bolberitz Pál: A keresztényen bölcsélet alapjai, 228-29. old.

²² Filozófiai kisenciklopédia, 246. old.

²³ Merrill C. Tenney: Újszövetségi bevezető, 92. old.

²⁴ Filozófiai kisenciklopédia, 246. old.

²⁵ Bolberitz Pál: A keresztényen bölcsélet alapjai, 91. old.

²⁶ Filozófiai kisenciklopédia, 247. old.

²⁷ Bolberitz Pál: A keresztényen bölcsélet alapjai, 229. old.

²⁸ Bolberitz Pál: A keresztényen bölcsélet alapjai, 92. old.

²⁹ M. Rozental és P. Jugyin: Filozófiai lexikon, 197-98. old.

³⁰ John Stott: Az apostolok cselekedetei, 311. old.

³¹ Kovács Károly: Hellenizmus, Róma, Zsidóság, 48. old.

³² Filozófiai kisenciklopédia, 89. old.

Epikurosz tehát a nyugalmat, az „ataraxia”-t tekinti az ember számára a tökéletes állapotnak.³³

- *sztoikusok* – ez a mozgalom a Kr.e. 3. században keletkezett és egészen Kr.u. 4. századig fennmaradt. Az elnevezés a görög „sztoa” szóból származik, ezért az „oszlopcsarnok filozófusai”-nak is nevezik őket, amely az iskola első helyére utal, amelyet Zénón (Kr.e. 336-264) alapított Athénban. Tanításuk elmentmondó elemeket egyesít magába. A sztoikus gondolkodás több pozitív elemet is tartalmaz. Elismerték egy felsőbb istenség létét, és központi helyet kap gondolkodásukban isten létezésének filozófiai bizonyítása. A filozófiát 3 részre bontották: logika, fizika és etika. Logikájukban mindent az érzéki tapasztalatok ismeretére tesznek fel. A lélek a tapasztalat számára semmitmondó, de minden tapasztalat a lélekben megy végbe. A világ célszerűségéből vezették le Isten létét és létezésének felismerhetőségét. Minden megismerést a lélekhez (*pneuma*) kötnék. A fizikájuk materialista, de a hangsúly az etikáján van, ami szorosan ebből a világképből fejlődött ki. Itt az erény kerül a középpontba. A természettel összhangban levő élet, mivel minden egyes emberi élet is része a világnak, és a benne uralkodó törvényszerűségeknek engedelmeskedik.³⁴ Egy dinamikus, állandóan fejlődő szemléletről van szó.³⁵ Nem látták azonban tisztán Isten immanens és transzcendens voltát, így panteista módon gondolkodtak.³⁶ A világ folyását a sors határozza meg, az embereknek el kell jutniuk a megelégedettség szintjére, harmóniára kell törekedniük,³⁷ az indulatoktól való mentességre. A hellenizmus századaiban a sztoikus filozófia meghódította Rómát, számos neves gondolkodó, de még politikus is magáévá tette a sztoikus gondolkodást. A teljesség ígé-

³³ M. Rozental és P. Jugyin: Filozófiai lexikon, 198. old.

³⁴ Kovács Károly-Hellenizmus, Róma, Zsidóság, 49. old.

³⁵ M. Rozental és P. Jugyin-Filozófiai lexikon, 656. old.

³⁶ Bolberitz Pál, A keresztyén bölcsélet alapjai, 95. old.

³⁷ John Stott. Az apostolok cselekedetei, 311. old.

nye nélkül C. Musonius Rufus, L. Annaeus Seneca, Epiktetos, majd a későbbiekben Marcus Aurelius császár.³⁸

3. Pál az Areopagoszon

Az Areopagosz az Akropolisztól északnyugatra helyezkedik el. Pál idejére inkább tanács jellege volt az egykori bíróságnak. Ramsay így joggal állítja, hogy ez nem annyira egy helyet jelölt csupán, hanem egy csoportot, közösséget szimbolizált, a város kormányzói tanácsát.³⁹ Az Areopagosz tagjai ekkora már a város erkölcsi és vallási dolgaival foglalkoztak, és az agora királyi csarnokában gyűltek össze. Ebből adódóan nem tudjuk, hogy pontosan hol került sor Pál meghallgatására, de talán ennél is fontosabb, hogy kihez szólt az apostol. Feltételezhetjük, hogy hallgatósága a város „értelmisége”, annak vezetői, a szenátus tagjai lehettek, akik minden bizonnyal a városban általa hirdetett tanokkal kapcsolatban kérték őt számon. Ez nem egy hivatalos kihallgatás volt, tehát Pált semmiféle veszély nem fenyegette, bátorsága inkább abban mutatkozik meg, hogy kiállt igaza mellett, hiszen az athéni hallgatóság igencsak fölényesnek és megvetőnek bizonyult.⁴⁰ A beszéd a tömörség mesterműve, ugyanakkor befejezetlen.⁴¹ Három részre osztható: a bevezető (22-23), a beszéd fókusza (24-29), a Messiásra utaló konklúzió-Isten üzenete (30-31).

3.1 Pál beszéde elején röviden összefoglalja eddigi tapasztalatait (ApCsel 17,22-23)

Hallgatósága vallásosságát dicséri,⁴² ezért nem az Isten létét kezdi el magyarázni, hanem már meglévő hitükre alapozva akarja a helyes mederbe terelni a hiedelmeket. Ugyanakkor utal ismeretbéli hiá-

³⁸ Kovács Károly-Hellenizmus, Róma, Zsidóság, 52. old.

³⁹ Merrill C. Tenney-Újszövetségi bevezető, 330. old.

⁴⁰ John Stott. Az apostolok cselekedetei, 314-15. old.

⁴¹ Merrill C. Tenney-Újszövetségi bevezető, 330. old.

⁴² A hallgatók megnyerése alapeleme volt a retorikának. Pál a már meglévő ismereteikre alapozza bevezetését vallásos embereknek nevezve őket. A *deisidaimonesterous* jelentése deidó: tisztelni, félni; daimón: démon, szellemi lény, istenség; *astereous*: határozott, szilárd.

nyosságaira is, ami kiváló kapcsolódási pont volt, nem véletlenül nevezték őket „viszkető fülű embereknek”.⁴³ Az „ismeretlen istennek” feliratról pedig arra következtetett, hogy a helyiek maguk is elismerik tudatlanságukat, hiszen egy számukra ismeretlen istent illettek tisztelettel.⁴⁴ Pál tehát a tudatlanságukat, ehhez kapcsolódó tudásvágyukat, nem pedig istentiszteletüket helyezi a középpontba.⁴⁵

3.2 Isten megismerhető (ApCsel 17,24-29)

Az apostol érvelését folytatva ismételen hallgatósága már meglevő ismereteire alapozza bemutatni az általa hirdetett Istent, a világ Teremtőjét. Most a természetből vett bizonyítékokkal világítja meg, ki csoda Isten, és hogyan kell helyesen tisztelni.⁴⁶ Isten mindennek az alkotója,⁴⁷ ezért sok mindent megtudhatunk Róla a teremtett világot tanulmányozva. A Pál az Ószövetség Istenéről tesz bizonyosságot, aki az univerzum teremtője. Ő a megalkotója az egész anyagi világnak és mindennek, ami abban van, ezért sincs szüksége emberi kéz által készített templomokra.⁴⁸ A teremtésnek ugyancsak logikus következménye az emberek rokonsága. Mindenki Ádámtól származik, ami talán sérthette az athéniak büszkeségét, mivel gőgösök voltak és ropyant büszkék származásukra. Az apostol egyértelművé teszi, hogy Isten alkotta meg az egész humán világot, annak a történelmét és benne a nemzetek és lakóhelyük határát is ő szabta meg.⁴⁹

A közös származásból következik, hogy minden embernek ugyanaz a feladata is ebben a világban: megismerni Istent. Erre azért képtelenek, mert ismeretbeli hiányosságaik vannak. Pál az emberek tudatlanságára mutat rá tehát, hiszen vakok, és sötétségben járnak. Ezzel

⁴³ kommentár <http://mek.niif.hu/00100/00188/html/5apcsel.htm#PÁL%20MÁSODIK%20MISSZIÓS%20ÚTJA>

⁴⁴ Vö. Kálvin János: Az apostolok cselekedetei magyarázata II. kötet, 118. old.

⁴⁵ WALWOORD, J. F. – ZUCK, R. B. A biblia ismerete. Kommentársorozat. VII. Az apostolok cselekedetei, 89. old.

⁴⁶ Kálvin János: Az apostolok cselekedetei magyarázata, 119. old.

⁴⁷ John Stott: Az apostolok cselekedetei, 317. old.

⁴⁸ F. F. BRUCE: The Book of the ACTS Revised Edition, 335. old.

⁴⁹ F. F. BRUCE: The Book of the ACTS Revised Edition 337. old.

azt is állítja, hogy az emberben ott van a képesség Isten megismerésére (vö. Róm 1,19-20).⁵⁰ Nincs olyan része a világnak, ahol ne lenne valami bizonyítéka Isten dicsőségének, minden az ő ajándéka, akkor is, ha ezt valaki vitatja. Éppen ezért olyan szégyenletes, hogy az emberek vakok, és az értelmük is beszennyeződött. Erre utal kapcsolatuk megromlása a Teremtővel és azon képesség hiánya, hogy megismerjék a valóságot.⁵¹ Utolsó érvében a második parancsolatra utal, amely az emberi kéz által alkotott bálványoktól óv, hiszen Isten igazi képmása az emberi értelem: „mert őbenne élünk, mozgunk és vagyunk. Ahogy a ti költőitek közül is mondták némelyek: Bizony az ő nemzetsége vagyunk”(17,28). Pál itt két görög költőt is idéz, először krétai Epideminészt,⁵² másodszor Aratuszt: „bizony az ő nemzetsége vagyunk”.⁵³ Az idézetek egyértelműen azt a célt szolgálták, hogy megsegyenítse az athéniakat: saját költőik is észrevették mindezt, noha nyilván ők nem a Pál által hirdetett Istenre utaltak. Ez azonban egyértelműen bizonyítja a hallgatóság számára, az ember képes felfogni Isten létezését és megsejteni valamit lényé valóságából. Amikor azonban a Teremtő nélkül kezdenek el gondolkodni erről, nem képesek átlépni saját árnyékukat, megragadnak saját szintjükön és a bálványokkal is megelégednek,⁵⁴ pedig egyedül Isten az emberiség mennyei Atyja,⁵⁵ akit ráadásul gondviselő Istenként mutat be, ami ismét csak új információ lehetett hallgatósága számára.⁵⁶

⁵⁰ Kommentár: <http://mek.niif.hu/00100/00188/html/5apcsel.htm#PÁL%20MÁSODIK%20MISSZIÓS%20ÚTJA>; ld. továbbá WALWOORD, J. F. – ZUCK, R. B.: A biblia ismerete. Kommentársorozat. VII. Az apostolok cselekedetei, 88. old.

⁵¹ Kommentár: <http://mek.niif.hu/00100/00188/html/5apcsel.htm#PÁL%20MÁSODIK%20MISSZIÓS%20ÚTJA>

⁵² Pál értelmezésében ez nem azt jelenti, hogy minden Istennel van telve (tárgyak, kövek stb.), itt különös tekintettel az emberekre utal. Az ember tehát nem csupán létezik és mozog, mint ahogy az egyéb élőlények, hanem értelemmel is megáldotta őt az Isten, ami az emberek világossága és igazi élete lehet. Kálvin János: Az apostolok cselekedetei magyarázata, 128. old.

⁵³ F. F. BRUCE: The Book of the ACTS Revised Edition, 338-39. old.

⁵⁴ Kálvin János: Az apostolok cselekedetei magyarázata, 129. old.

⁵⁵ Kálvin János: Az apostolok cselekedetei magyarázata, 118. old.

⁵⁶ Vö. WALWOORD, J. F. – ZUCK, R. B.: A biblia ismerete. Kommentársorozat. VII. Az apostolok cselekedetei, 88. old.

3.3 A beszéd tetőpontja (ApCsel 17,30-31)

Pál beszédét két jelentős üzenettel zárja: bűnbánatra szólít fel. Aki figyelmesen hallgatta az eddig elmondottakat, annak már nincs mentsége, az emberi tudatlanság ideje lejárt, ez a kinyilatkoztatás immár kötelességünké teszi a hitet és a bűnbánatot.⁵⁷ Végül rátér Krisztusra, aki a kinyilatkoztatást beteljesítette,⁵⁸ általa van egyedül reményiségünk a bűnbocsánat, a feltámadás és örök élet felől,⁵⁹ amit mindenkinek lehetősége van megismerni általa. De a rendelkezésre álló idő véges, mert ítéletet fog mondani az „egész földkerekség fölött”. Az utolsó ítélet tudata nem maradhat titok, és amennyiben már ki lett hirdetve, onnantól kezdve kötelezettség, nem maradhat kívül az ember tudatán, egyébként a legnagyobb számadás felőli felelősségvállalást utasítja el, amelyet akarva-akaratlanul meg kell majd tennie. Aki ezzel nem számol, önmagát csapja be.⁶⁰

Az apostol igahirdetése nem marad hatás nélkül. Utolsó gondolata a feltámadásról megdöbbentette a hallgatóságát, némelyek pedig gúnyolódtak rajta (ApCsel 17,32k). De ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen ez kezdettől fogva botrányozás tárgya az embereknek, mert az értelmünkkel teljességgel felfoghatatlan. Az ember önigazolása és gögje mindezt megakadályozza.⁶¹ Abban a pillanatban, hogy ésszel akarták felfogni a hit titkát, misztériumát, elbuktak. A meghallgatásnak ezzel vége, ugyanakkor mégsem volt gyümölcstelen, hiszen néhányan hívókká lettek. Kettőről név szerint is említést tesz az írás: *Dionísiosz* (később vélhetően ő lett az első püspök Athénban) és egy *Damarisz* nevű nő. Őket megérintette az evangélium szava, tehát Pál beszéde nem volt eredménytelen,⁶² még ha nem is beszélhetünk tömeges megtéréőről ebben az esetben.

⁵⁷ John Stott: Az apostolok cselekedetei, 321. old.

⁵⁸ Kommentár: <http://mek.niif.hu/00100/00188/html/5apcsl.htm#PÁL%20MÁSODIK%20MISSZIÓS%20ÚTJA>

⁵⁹ Kálvin János: Az apostolok cselekedetei magyarázata, 118. old.

⁶⁰ Jubileumi kommentársorozat: Szentírás magyarázata, 208. old.

⁶¹ Jubileumi kommentársorozat: Szentírás magyarázata, 208. old.

⁶² CHARLES H. TALBERT: Reading Acts A Literary and Theological Commentary on the Acts of the Apostles Revised Edition, 157. old.

Összegzés

Munkámban Pál Areopagoszon elmondott beszédének vallási közegét vizsgáltam meg. A beszéd célja egyértelműen az evangélium hirdetése volt egy szinkretista, talán kicsit ellenséges közegben. Az apostol rövid beszédében a keresztyén üzenet esszenciáját és célját fogalmazta meg, de ugyanakkor figyelembe veszi hallgatósága helyzetét, elképzeléseit és ismereteit. Ezeket alapul véve vezette le számukra is érthető módon az evangéliuma lényegét. A Teremtő Atyától indul el, és bemutatja, hogyan jelenik meg Isten gondviselése szándéka és tette a világ kezdetétől egészen annak végéig. Legfontosabb és éppen ezért legmegosztóbb gondolata: Isten gondviselése Krisztus halálában és feltámadásában érte el a célját. Ebből a gondviselő szeretetből adódik az ember kötelezettsége, ami nem más, mint hogy folyamatos számadással tartozunk Istennek és egész életünket a tőle való függésben kell élnünk, ezért a vele való élő kapcsolatra, a benne való hitre buzdít. És noha az apostol beszédével nem ért el áttörést athéni hallgatósága körében két embert mégiscsak sikerült megszólítani. Ezt talán tekinthetnénk kudarcnak is, ugyanakkor fontos tudatosítanunk, hogy a keresztyénség egyénekkel indult, majd kisebb közösségekkel folytatódott (12, majd 77 tanítvány, városi kisközösségek), mígnem alig néhány évtized alatt az egész Római Birodalomban elterjedt.

Pál felismerte, hogyan tudja a meglévő ismeretre építve, új felismerésre elvezetni hallgatóságát, átadva nekik az evangéliumot érthető módon, lefordítva saját nyelvükre. Ezt a „*trükköt*” ma is fontos el-sajátítanunk a misszió terén. Minden közeg és korosztályt külön-külön kell megszólítanunk. Fontos hangsúlyozni, hogy ezáltal nem az üzenet változik vagy csorbul, csupán a módszer, a megközelítés, amely tekintettel van a hallgatóság összetételére. Pál ezt olyan elhivatottsággal teszi, ami nem csupán az üzenet átadását szolgálja, hanem annak jelentőségét is kihangsúlyozza. A mai világban szükség van átfogóan beszélni az evangéliumról, amelyre már Pál idejében is szükség volt.⁶³ Az apostol nem csupán egy újabb lehetőséget kínált

⁶³ John Stott: Az apostolok cselekedetei, 322. old.

nekik, ami az életre vezet, hanem az egyedüli valóban sikeres utat mutatja meg számukra. Ezzel elvetett minden más követhető irányzatot és alternatívát: csak egy út létezik, amin nem a filozófia vezeti a lépteinket, hanem Isten kijelentése.

Ezzel a témával főként az imént említett felismerések miatt kezdem el foglalkozni, mert úgy gondolom, ezzel párhuzamba állítható mai szekuláris világunk. Ma is hasonló problémákba ütközünk, amikor meg akarjuk szólítani az evangéliummal a hallgatóságot. Éppen ezért hasonló metodikával gondolhatjuk közvetíteni az Istenről szóló örömhírt is. Mindazonáltal nehezíti a feladatunkat, hogy nem csupán az eltérő kultúrák kívánnak más-más kommunikációt, de még az egy társadalomban élő különböző generációkat sem lehet ugyanúgy megszólítani. Arról nem is beszélve, hogy ha ez tudatosan bennünk, újabb veszélyforrás lehet a hallgatósághoz való túlzott alkalmazkodásunk, ami által elvethetjük az üzenet lényegét. Ezen az ingatag, változó terepen kell megtalálni a saját hangunkat, és képviselnünk az evangélium üzenetét. Saját kommunikációs taktikánk kiválasztásában segíthet Pál fentebb elemzett beszéde.

Felhasznált irodalom

- BÁNKI DEZSŐ (szerk.): Filozófiai kisenciklopédia. Kossuth Kiadó, Budapest, 1993. ISBN 9630936739
- BOLBERITZ PÁL: A keresztyén bölcsélet alapjai. Jel kiadó, Budapest, 2002. ISBN 963-9318-43-4
- CHARLES H. TALBERT: Reading Acts A Literary and Theological Commentary on the Acts of the Apostles Revised Edition. ISBN 1-57312-277-7 (alk. paper)
- COLIN J. HEMER: Book of Acts, Eisenbrauns; Reprint edition, 1990, ISBN-978-1575063966
- D. A. CARSON - DOUGLAS J. MOO: Bevezetés az Újszövetségbe. KIA, 2007. ISBN 9789639390447
- F. F. BRUCE: The Book of the ACTS Revised Edition. WILLIAM B. EERDMANS Publishing COMPANY GRAND RAPIDS, MICHIGAN, 1988. ISBN 978-0-8028-2505-6
- HOLLADAY-CRITICAL INTRODUCTION to the NEW TESTAMENT-Abingdon Press, Nashville. ISBN 0-687-08569-1

- <http://mek.niif.hu/00100/00188/html/5apcsel.htm#PÁL%20MÁSODIK%20MISSZIÓS%20ÚTJA>
- <http://www.bibl.u-szeged.hu/porta/szint/human/vallas/szbibkom/html/5apcsel.htm> (2020.03.27)
- JOACHIM GNILKA: Az Újszövetség teológiája. Szent István Társulat, Budapest, 2007. ISBN 9789633618417
- JOSEPH A. FITZMYER: The Acts of the Apostles A New Translation with Introduction and Commentary, AB (New York: Double day, 1998), ISBN 978-0300139822
- JUBILEUMI KOMMENTÁR, Szentírás magyarázata. III. kötet, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 1998. ISBN 963 300 762 3
- KÁLVIN JÁNOS: Az apostolok cselekedetei magyarázata. II.kötet, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2010. ISBN 978-963-558-153-5
- KOVÁCS KÁROLY: Hellenizmus, Róma, Zsidóság. Útitárs, Köln-Bécs, 1969.
- M. ROZENTAL - P. JUGYIN: Filozófiai lexikon. Szikra Kiadó, Budapest, 1953.
- MERRILL C. TENNEY: Újszövetségi bevezető. KIA, Budapest, 2012. ISBN 963 04 8103 0
- PAUL LAWRENCE - RICHARD JOHNSON: Bibliai kézikönyv. Kálvin Kiadó, Budapest, 2016. ISBN 9789635582495
- RUDOLF BULTMANN: Az Újszövetség teológiája. Osiris Kiadó, Budapest, 1998. ISBN 963-379-305-x
- STOTT J.: Az apostolok cselekedetei. Harmat Kiadó, Budapest, 2010. ISBN 978-963-288-050-1
- WALWOORD J. F. - ZUCK, R.B.: A biblia ismerete. Kommentársorozat. VII. az apostolok cselekedetei. Royal Press Hungary Kft., Budapest, 2007. ISBN 963-04-8938-4-VII.-K.